

Gedrag van dieren

Waarom doet een dier wat het doet?

Docentenhandleiding

Gedrag van dieren

Waarom doet een dier wat het doet?

Docentenhandleiding

Colofon

© Platform Taalgericht Vakonderwijs,
Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede, 2009

Alle rechten voorbehouden. Mits de bron wordt vermeld is het toegestaan om zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren dan wel op andere wijze te verveelvoudigen.

Auteurs

Kerst Boersma, (Fisme, Universiteit Utrecht), Henriëtte de Bruyn (Instituut Archimedes, Hogeschool Utrecht), Theun Meestringa (SLO, Enschede), Ruben van der Winden, Johanna de Vries, Corinne Jonges en Mark Brummel (studenten Instituut Archimedes, Hogeschool Utrecht)

In opdracht

Ministerie van OCW

Vormgeving: Mooi Bedacht, Almelo

Productie: Axis, Enschede

Druk: Netzodruk, Enschede

In samenwerking met:

- Freudenthal Instituut, Centrum voor Didactiek van Wiskunde en Natuurwetenschappen (Fisme), Universiteit Utrecht
- Instituut Archimedes, Hogeschool Utrecht
- SLO, Enschede
- Koninklijk Atheneum, Malle (België)

Besteladres

SLO, Stichting Leerplanontwikkeling

Afdeling Verkoop

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 305

Internet: www.slo.nl / www.taalgerichtvakonderwijs.nl

E-mail: verkoop@slo.nl

AN 5.3792.228

www.taalgerichtvakonderwijs.nl

Inhoud

Inleiding	4
• Wat maakt deze lesbrief taalgericht?	4
• Tenslotte	5
• Doelstellingen	5
Hoofdstuk 1	
Toelichting per les	7
• Les 1: Inleiding op gedrag van dieren	7
• Les 2: Gedrag van huisdieren	9
• Les 3: Gedrag van mensen	11
• Les 4: Welzijn van landbouwhuisdieren	12
• Les 5: Dieren observeren	13
• Les 6: Bespreken ervaringen	15
• Les 7: Toets	16
Bijlage 1	
Teksten bij les 4	17
• ‘Legbatterij-kippen zijn hartstikke happy’	18
• Scharreldieren	20
• Varkensflat is een nieuw dieptepunt	22
• Industrie of boerderij?	24
• Achtergrondinformatie over varkenstransport	26
• Extra controles op dierenwelzijn bij veetransport	28
Bijlage 2	
Kopieerbladen Schrijfopdrachten	29

Inleiding

Deze lesbrief 'Gedrag van dieren' voor 3 of 4 vmbo (KL, GL of TL) is ontwikkeld binnen het Platform Taalgericht Vakonderwijs om te laten zien hoe aandacht voor vakinhoud en taalontwikkeling in vaklessen stimulerend kan werken voor de kwaliteit van het onderwijs en de resultaten ervan. Het is een resultaat van de samenwerking tussen docenten, vakexperts van lerarenopleidingen en deelnemers aan het Platform. Er zijn voor verschillende leergebieden van het voortgezet onderwijs lesbrieven ontwikkeld voor de onderbouw, de bovenbouw vmbo en de tweede fase. Dit is een ervan. Zie het 'Handboek taalgericht vakonderwijs'* voor achtergronden van taalgericht vakonderwijs en www.taalgericht-vakonderwijs.nl voor alle producten van het Platform. Ervaringen met deze lesbrief hebben geleid tot verbetering van de lesbrief en tot meer inzicht in vakspecifieke aspecten van de rol van taal bij het leren.

De lessenserie over de Biologie van het Gedrag besteedt aandacht aan de vakinhoud en aan de taal die helpt de vakinhoud te verwerken. Biologie van het gedrag en de bijbehorende leerdoelen zijn hierbij leidend. Taal en bijbehorende taaldoelen zijn een afgeleide, maar onlosmakelijk verbonden met de vakdoelen.

Wat maakt deze lesbrief taalgericht?

Deze lessenserie over het gedrag van dieren maakt duidelijk hoe taalgerichte vakdidactiek in het vakgebied biologie eruit kan zien. Ten eerste zie je taal expliciet in de doelstellingen. In de lesbrief komen de volgende taalactiviteiten aan de orde:

- opstellen van stroomschema's om causale relaties weer te geven;
- gebruik maken van tabellen om informatie te structureren;
- schrijven van een essay.

De eerste activiteit is gekozen omdat het onderwerp zich daarvoor goed leent. De tweede is structurerend voor de hele opzet van de lesbrief. De derde taalactiviteit is een mooie afsluiting. Maar er is meer.

In de lesbrief staat: *'Je leert gedrag van dieren observeren en daar op een deskundige manier (als bioloog) over praten en schrijven.'* Typisch voor de taal van dit vak is namelijk dat gedrag verklaard wordt in termen van functies van gedrag. Daar heb je voor nodig dat je in het Nederlands kunt formuleren: *dit gedrag komt voort uit ... of heeft als functie om ...* Typisch bij dit vak passende schoolse vaktaal. Het is essentieel daar in de loop van de lessenserie naartoe te werken en heldere taaldoelen helpen daarbij.

In taalgerichte vakdidactiek worden **begrippen** zorgvuldig aangeboden en opgebouwd in een **betekenisvolle context**. Kijk bijvoorbeeld naar de functies van gedrag, die als drie V's worden aangeboden: de behoefte aan veiligheid, voedsel en voortplanting staat aan de basis van het gedrag van dieren. Voor leerlingen is de context betekenisvol doordat aangesloten wordt bij de kennis die ze zelf hebben van diergedrag.

In deze lesbrief worden die begrippen aangeboden nadat de leerlingen via eigen kennis en observaties het onderwerp hebben verkend en geordend in een stroomschema (zie opdracht 1). Vervolgens worden de begrippen zo ontwikkeld dat leerlingen ze actief gebruiken in gesprekken onderling, zie de opdrachten 2, 3 en 4 en het klassikale onderwijsleergesprek dat daarop volgt. Vervolgens wordt er een relatie gelegd met het gedrag van huisdieren die in speciale omstandigheden leven en het welzijn van dieren (zie opdracht 6, 7 en 8).

Ook wordt er met de begrippen **geschreven**, zie de opdrachten 9.6 en de laatste opdracht, die tevens als toets is te gebruiken. In een klassikale nabespreking van opdracht 9 krijgen de leerlingen opnieuw de kans te laten zien dat ze in heldere formuleringen gedrag van dieren kunnen verklaren.

In de **feedback en beoordeling** zou u dan vooral moeten letten op hoe de leerlingen formuleren, let er bijvoorbeeld op dat ze precies formuleren en help ze daarbij door ze te vragen nauwkeuriger te formuleren, hun formuleringen aan te vullen en ze zo nu en dan te vragen of ze het ook zo kunnen zeggen als een bioloog het zou doen. Als leerlingen bijvoorbeeld schrijven: 'Gedrag kunnen we bij paarden vaak bepalen door naar de oren te kijken,' dan is dat onzorgvuldig. Vraag hen dan de tekst te verbeteren en de verbanden preciezer te formuleren. Geef bijvoorbeeld hulpwoorden zoals 'doordat' en 'dankzij' of andere termen die je op dat moment kunt gebruiken.

Tenslotte

De serie bestaat uit 7 lessen, inclusief een toets. U kunt daar natuurlijk meer lessen aan toe voegen om bijvoorbeeld nog een extra film te bekijken of nog een practicum te laten uitvoeren.

In de serie is een bezoek aan een dierenasiel, kinderboerderij of dierentuin opgenomen. In veel plaatsen in Nederland is op fietsafstand wel een asiel of kinderboerderij te bezoeken. Gewoonlijk is het gratis en werken de medewerkers van het asiel of de kinderboerderij graag mee. Hiervoor moet u natuurlijk wel een en ander extra organiseren zoals een dubbel uur biologie of iets dergelijks en afspraken maken met het asiel.

Doelstellingen

Met deze lesbrieven wordt gewerkt aan het onderdeel van het examenprogramma vmbo (GL/TL) over gedrag bij mens en dier. De eindtermen van het examenprogramma zijn als volgt uitgewerkt.

Leerlingen kunnen:

1. Beschrijven welke functies gedrag kan vervullen (verdediging, voeding of voortplanting) en daarvan voorbeelden geven van gedrag bij dier en mens.
2. Uiteenzetten dat gedrag door inwendige en uitwendige prikkels tot stand komt.
3. Aangeven in hoeverre huisdieren natuurlijk gedrag vertonen.
4. De verschillen beschrijven tussen aangeboren en aangeleerd gedrag.
5. Verschillen tussen gedrag van mensen en dieren beschrijven ten aanzien van de wijze waarop de drie V's worden vervuld, en tussen gedrag van kinderen en volwassenen.
6. Op grond van gedragsobservaties aangeven hoe het met het welzijn van (landbouw)huisdieren is gesteld.
7. In concrete gevallen aangeven welke maatregelen genomen moeten worden om het welzijn van (landbouw)huisdieren te vergroten.
8. Een eigen standpunt formuleren ten aanzien van huisvesting en transport van landbouwhuisdieren.

Dit is een uitwerking van verschillende eindtermen uit de preambule van het examenprogramma VMBO en van de eindtermen 3 en 21.

BI/K/3	Leervaardigheden in het vak biologie	CE
3.	De kandidaat kan strategische vaardigheden toepassen die bijdragen tot: <ul style="list-style-type: none">• de ontwikkeling van het eigen leervermogen• het vermogen met biologische vaktaal en methodieken te communiceren en onderzoek te doen.	

BI/V/2	Gedrag bij mens en dier	CE
21.	De kandidaat kan gedrag van mens en dier op een gestandaardiseerde wijze beschrijven en dat beschreven gedrag verklaren.	

Toelichting per les

Les 1

Inleiding op gedrag van dieren

Waar gaat de eerste les over?

- Inleidende les over onderwerp: Gedrag van dieren en mensen.
- Begin van de les: onderwijsleergesprek:
- Waaraan denk je bij gedrag van bijvoorbeeld een leeuw of tijger?
- Wat doet het dier precies?
- Waarom wordt dat gedrag vertoond?
- Lezen en werken in tweetallen.
- Uitwisseling, samenvatten in een stroomschema.
- Huiswerk: lees tekst over prikkels en gedrag.

Deze les bevat drie stappen:

a. Introductie van het onderwerp: door interactief klassengesprek, eventueel kijken van een video.

Ontwikkeling startvraag.

Korte inleiding: Waar denk je aan bij gedrag? Waar denk je aan bij gedrag van dier X.

Optie: toon een korte video. Geef de opdracht een kort videofragment te bekijken (bij voorkeur een fragment met een ongewone wending er in, bijvoorbeeld het pinguïnfragment uit Bert Haanstra's *Bij de beesten af*).

In de nabespreking worden achtereenvolgens de volgende twee vragen gesteld:

- Wat doet het dier/de dieren?
- Waarom zou het dier/de dieren dat doen?

b. Observeren met een stroomschema.

Laat de leerlingen het stroomschema overnemen in schrift of op een vel papier. Laat achtereenvolgens twee stukjes video zien (van een jagend dier en van een voedende vogel; of een ander fragment) en laat de leerlingen in de stroomschema's noteren welk gedrag ze achtereenvolgens zien. Laat de leerlingen in tweetallen nadenken en bespreken welke functies het gedrag van de dieren in beide fragmenten is: waarom doen de dieren wat ze doen?

c. Uitleg/toelichting door docent, gevolgd door werken in tweetallen.

Functie van gedrag.

Zet uiteen dat gedrag een functie heeft; meestal gaat het om een van de drie V's: verdediging (tegen vijanden, ziekte), voeding of voortplanting. Functie verwijst naar een voor het dier belangrijk doel.

Lees de tekst over de drie V's.

Bespreking in tweetallen: laat de leerlingen voorbeelden noemen van gedrag voor ieder van de 3 V's en het stroomschema daarna aanvullen. (opdracht 2 en 3).

d. Klassikale nabespreking.

Laat enkele leerlingen voorbeelden noemen en vraag in een aantal gevallen waardoor een dier dat gedrag met die functie nu vertoont. Introduceer de begrippen inwendige/uitwendige prikkel. Wanneer stopt het dier met het gedrag? Teken een eenvoudig stroomschema waarin is aangegeven wat de relatie tussen prikkel, gedrag en doel is. Vergeet de terugkoppeling niet in het stroomschema aan te geven.

Mogelijk lesschema: 50 minuten

Tijd	Wat te doen	Welke functie/doel
5 min	Leerlingen laten plaatsnemen, afwezig noteren, leerlingen laten bedaren	Openen les, verwelkomen leerlingen, aandacht vestigen
10 min	Onderwijsleergesprek	Taalhulp, wat verstaan leerlingen onder gedrag, niveau bepaling van de les
10 min	Individueel: Stroomschema's tekenen. Klassikaal twee video's observeren en stroomschema's invullen	De stroomschema's bieden de leerlingen steun bij het schrijven.
10 min	Werken in tweetallen: tekst lezen, voorbeelden bedenken en tabel 1 invullen. Tweede stroomschema maken.	Voorbeeld gedrag, Verrijking
10 min	Onderwijsleergesprek: Uitwisseling voorbeelden	Introductie begrippen inwendige / uitwendige prikkel
5 min	Afronding van de les, huiswerk opgeven.	

Toelichting op de introductie van begrippen
Dingen die de leerlingen opnoemen bij het begin van de les, kunt u ordenen in een woordspin rond het begrip gedrag. Stel vast wat wel en niet hoort bij "gedrag". Bespreek de definitie van gedrag en schrijf die op: onder gedrag wordt verstaan: alle handelingen die een dier uitvoert door veranderingen in zijn omgeving.

Introductie begrippen inwendige en uitwendige prikkel.

Veranderingen in de omgeving zetten een dier dus aan tot handelen. Het dier krijgt dus een prikkel van buitenaf. Deze prikkel heeft als gevolg actie, een handeling.

Voorbeeld: een leeuw ziet een zebra voorbijlopen, rent deze achterna en probeert hem te vangen.

Het voorbijlopen is een verandering in de omgeving = de prikkel van buiten, een uitwendige prikkel.

Het achterna rennen van de leeuw = reactie op die prikkel, een handeling = gedrag.

Maar er is nog iets wat ervoor zorgt dat die leeuw achter die zebra aangaat. Kan iemand iets bedenken?

Leerlingen antwoorden bijvoorbeeld 'honger'.

Inderdaad, honger zorgt er ook voor dat de leeuw achter de zebra aangaat. Maar honger heb je in je lichaam, van binnenuit. Er zijn dus ook prikkels van binnenuit, zoals honger of dorst, dit noemen we inwendige prikkels.

Toelichting op het gebruik van het stroomschema

Een stroomschema is een visueel en krachtig hulpmiddel om een (handelings)volgorde of oorzaak-gevolg-relatie weer te geven.

Inzet in de les, algemene mogelijkheden

- Aan het begin van een les: leerlingen schrijven in een sleutelschema op welke begrippen zij al kennen over het onderwerp (eventueel kiezen ze uit een aantal gegeven begrippen).
- Tijdens de les: in de verwerkingsfase van een tekst of woord, ook wel de consolidatiefase genoemd. Dat

betekent dat u de kernbegrippen van de les of het project al duidelijk uitgelegd hebt. Door een schema zelf in te vullen worden de leerlingen aangezet tot zélf nadenken over de leerstof en de relaties tussen de kernbegrippen.

- Aan het einde van een les: de geleerde begrippen worden geordend. Eventueel kijken leerlingen terug naar hun 'beginschema' en bespreken de verschillen.

Introduceer het begrip stroomschema

Wat is een stroomschema?

Een stroomschema is een soort invulpuzzel waarmee je belangrijke woorden die horen bij het onderwerp van de les (of van je project) beter leert begrijpen en onthouden, zodat je het minder makkelijk vergeet.

Wat heb je eraan?

Door een stroomschema in te vullen, zie je in een oogopslag hoe bepaalde zaken (chronologisch, achtereenvolgens) geordend zijn. Vaak gaat het om handelingen (doe eerst dit, dan dat) of om oorzaken en gevolgen (door dit, gebeurt er dat).

Voordoen van het invullen van een stroomschema.

Help indien nodig leerlingen op weg, bijvoorbeeld via de hardop-denkmethode. Vertel (klassikaal) hardop hoe u aan het werk gaat bij het invullen van een stroomschema.

Verwoorden van de denkrelaties

Leerlingen kunnen zelf de relaties tussen de kernbegrippen onder woorden brengen, door het stroomschema dat ze gemaakt hebben toe te lichten. Daarbij kunnen ze gebruik maken van het spreekkader stroomschema

Les 2

Gedrag van huisdieren

Waar gaat de tweede les over?

- Bespreking inleidende opdracht.
- Theorie les:
 - Welke functies van gedrag zijn er (verdediging, voedsel, voortplanting)?
 - Zelf schrijven betekent: onthouden.
 - Groepswerk: bedenk samen gedrag van een zelf te kiezen huisdier bij de drie V's.
 - Onderwijsleergesprek: uitwisseling van gevonden gedrag. Breng in: zelfstandigheid van dieren, rol verzorging, natuurlijk gedrag, welzijn van dieren.
 - Studietekst over dierenwelzijn.

De drie stappen in deze les zijn:

a. Inleiding

Met welk gedrag vervullen huisdieren de drie V's? Leerlingen mogen per groepje een huisdier kiezen waar tenminste één leerling ervaring mee heeft.

b. Groepswerk

Laat de leerlingen in een groepje (maximaal vier leerlingen) uitwerken hoe de drie V's worden vervuld en welk gedrag het gekozen huisdier daarbij vertoont. Laat ze de resultaten van de discussie vastleggen in een tabel.

c. Nabespreking

Laat enkele leerlingen van ieder van de V's een paar voorbeelden noemen. Vraag dan achtereenvolgens:

- Kunnen huisdieren zelfstandig die V's vervullen?
- In hoeverre zijn wij daar als verzorgers bij nodig?
- Hoe deden huisdieren dat toen ze nog geen huisdier waren (dat kom je te weten door naar verwanten van huisdieren te kijken)?

Introduceer de begrippen welzijn en natuurlijk gedrag.

Mogelijk lesschema: 50 minuten

Tijd	Wat te doen	Welke functie/doel
5 min	Leerlingen laten plaatsnemen, afwezig noteren, leerlingen laten bedaren.	Openen les, verwelkomen leerlingen, aandacht vestigen.
5 min	De drie v's herhalen en opdracht uitleggen.	De leerlingen dienen de opdracht te begrijpen.
10 min	Groepswerk.	Samen diergedrag met verschillende functies beschrijven.
10 min	Onderwijsleergesprek. Noteer gevonden verdedigingsgedrag, voedselzoek- en eetgedrag en voortplantingsgedrag in drie kolommen.	Koppel de informele taal van de leerlingen aan formele biologietaal (baltsgedrag, sociaal gedrag, enzovoort). Introduceer zelfstandigheid van dieren, rol verzorging, natuurlijk gedrag, welzijn van dieren.
15 min	Groepswerk: Tekst lezen en tabel 3 invullen (eventueel huiswerk).	

Toelichting op het gebruik van tabellen (in deze en volgende lessen)

Een tabel is een visueel en krachtig hulpmiddel om overeenkomsten en verschillen tussen twee of meer zaken weer te geven.

Inzet in de les, algemene aanwijzingen

- Aan het begin van een les: leerlingen schrijven in een sleutelschema op welke begrippen zij al kennen over het onderwerp (eventueel kiezen ze uit een aantal gegeven begrippen).
- Tijdens de les: in de verwerkingsfase van een tekst of woord, ook wel de consolidatiefase genoemd. Dat betekent dat je de kernbegrippen van de les of het project al duidelijk uitgelegd heeft. Door een schema zelf in te vullen worden de leerlingen aangezet tot zelf nadenken over de leerstof en de relaties tussen de kernbegrippen.
- Aan het einde van een les: de geleerde begrippen worden geordend. Eventueel kijken leerlingen terug naar hun 'beginschema' en bespreken de verschillen.

Introductie van het begrip tabel

Wat is een tabel?

Een tabel is een soort invulpuzzel waarmee je belangrijke woorden die horen bij het onderwerp van de les (of van je project) beter leert begrijpen en onthouden, zodat je het minder makkelijk vergeet.

Een tabel ziet eruit als een tabel met rijen (regels van links naar rechts), kolommen (van onder naar boven) en cellen (de vakjes).

Wat heb je eraan?

Door een tabel in te vullen, zie je in één oogopslag wat de overeenkomsten en verschillen tussen zaken zijn.

Je schrijft in de bovenste rij de zaken die je vergelijkt. In de eerste kolom schrijf je de elementen waarop je de zaken vergelijkt. In de verschillende cellen zet je, in steekwoorden of met kruisjes, in hoeverre de zaken overeenkomen of verschillen.

Taalsteun

Stimuleer de leerlingen tot het weergeven van overeenkomsten en verschillen. Gebruik zelf bijvoorbeeld onderstaande 'spreekaders' en herhaal de inbreng van leerlingen in volle zinnen door ze te gebruiken.

- Dit verschilt van ...
- Dit is anders bij
- Bij ... daarentegen ...
- Net als bij....
- Dit is hetzelfde als ...
- Dit lijkt precies op ...
- De ... lijken op elkaar/zijn hetzelfde als je ze vergelijkt op kenmerk...
- ... hebben dezelfde kenmerken ...
- ... zijn gelijk als je kijkt naar... , maar ze verschillen ...
- Op ...aspect zijn x en y tegengesteld, dat kun je zien aan...
- In tegenstelling tot...
- Daar tegenover staat dat...
- Enzovoort.

Les 3

Gedrag van mensen

Waar gaat de derde les over?

Gedrag en verzorging van dieren in relatie brengen met gedrag en verzorging van mensen.

- Haal de kennis en ervaringen van de vorige les op
- Roep de vraag op of gedrag van mensen ook aan de drie V's te koppelen is: volwassen en (kleine) kinderen. geef eventueel enkele voorbeelden.
- Laat in twee- of drietallen tabel 4 invullen.
- Onderwijsleergesprek over aangeboren en geleerd gedrag

De drie stappen in deze les zijn:

a. Inleiding

Gelden de drie V's ook voor mensen? Of worden met gedrag ook nog andere functies vervuld? Is daarbij een verschil tussen gedrag van jonge kinderen en volwassenen?

b. Groepswork

Laat leerlingen in een groepje de volgende vragen beantwoorden en in een tabel vastleggen.

- Op welke manier vervullen volwassenen de drie V's?
- Op welke manier vervullen kinderen tot een jaar of tien de drie V's?

c. Rapportage

Laat leerlingen voorbeelden noemen van de drie V's, zowel van kinderen als volwassenen. Stel dan de volgende vragen:

- Wat is de functie van verzorging/opvoeding?
- Worden de drie V's alle drie ook bij kinderen vervuld? Bespreek dat veel gedrag geleerd moet worden en dat ander gedrag (voortplanting) zich ontwikkelt. Bespreek het verschil tussen ontwikkeling van gedrag en geleerd gedrag (en aangeboren gedrag).

Mogelijk lesschema: 50 minuten

Tijd	Wat te doen	Welke functie/doel
5 min	Leerlingen laten plaatsnemen, afweziggen noteren, leerlingen laten bedaren.	Openen les, verwelkomen leerlingen, aandacht vestigen.
5 min	Onderwijsleergesprek, uitmondend in opdracht 6.	
10 min	Groepswerk	
10 min	Onderwijsleergesprek uitmonden in opdracht 7.	Verzamel voorbeelden van de leerlingen, verzorging, opvoeding, volwassen worden.
20 min	Tekst laten lezen en voorbeelden laten bedenken van aangeboren en geleerd gedrag van mensen.	

Les 4

Welzijn van landbouwhuisdieren

Waar gaat de vierde les over?

- Haal kort kennis en ervaringen van de vorige lessen op.
- Laat leerlingen verschillende artikelen over het welzijn van landbouwhuisdieren lezen (dit is de zogenoemde Expert-werkvorm, zie verderop) en daarover drie vragen beantwoorden.
- Informatie ordenen in een mindmap.

De drie stappen van deze les zijn:

a. Inleiding

Geef leerlingen per groepje een leestekst over één van de volgende onderwerpen (deze teksten zijn in de bijlage van deze docentenhandleiding om te kopiëren toegevoegd):

- legbatterij
- varkensflat
- veetransport
- scharreldieren.

b. Groepswerk

Laat ze eerst de tekst lezen. Daarna discussiëren zij in groepjes van maximaal vier leerlingen over de volgende vragen:

- Hoe staat het met het welzijn van de dieren?
- Wat zou je kunnen of moeten doen om het welzijn van de dieren te verbeteren?

c. Nabespreking

Wordt er goed voor het welzijn van de dieren gezorgd? Hoe dat kan worden verbeterd? Hoe zit het nu met dieren op een boerderij of in een asiel? Als een (kinder) boerderij of asiel wordt bezocht moet de opdracht (zie hieronder) worden geïntroduceerd.

Mogelijk lesschema: 50 minuten

Tijd	Wat te doen	Welke functie/doel
5 min	Leerlingen laten plaatsnemen, afweziggen noteren, leerlingen laten bedaren	Openen les, verwelkomen leerlingen, aandacht vestigen
5 min	Opdracht geven, groepen indelen, teksten uitdelen NB: houd bij de verdeling rekening met wat de leerlingen aankunnen	Uitleg over opdracht. Geef de 'zwakkere groepen' bijvoorbeeld Scharreldieren of Legbatterij en de 'sterkere groepen' Veetransport (2 teksten) of Varkensflat (idem)
15 min	Groepswerk	In de groepen worden de vragen beantwoord naar aanleiding van de tekst
15 min	Onderwijsleergesprek Samenvatting in mindmap	De groepen antwoorden: verschillende situaties, verschillende antwoorden. Leerlingen moeten (samen) proberen informatie uit de tekst (die de leerlingen uit de andere groepen niet kennen) mee te geven bij hun antwoord
10 min	Mindmap overnemen Vorbereiding bezoek	

Korte toelichting op de expert-werkvorm

Er is bij de expert-werkvorm een werkverdeling, waarbij de leerlingen daarover aan elkaar rapporteren.

Er zijn vier setjes met teksten. Verdeel de leerlingen in ongeveer gelijke groepen. Elke groep leest en bespreekt de teksten: zij worden 'expert' op dat terrein. Alle leden van de groep moeten de tekst zo goed mogelijk begrijpen.

Daarna kan elk lid van de groep aangesproken worden op het begrip van de tekst, om samen in de klas de centrale vragen te beantwoorden.

Les 5

Dieren observeren

Waar gaat de vijfde les over?

(Indien een (kinder)boerderij of asiel wordt bezocht, regel vervoer naar (kinder)boerderij of asiel en vraag zondig toestemming van de ouders.) (Als geen bezoek wordt gebracht kan de les vervallen, of vervangen worden door te werken met een zelf te kiezen film).

Bezoek asiel/boerderij/dierentuin

- Leerlingen in tweetallen indelen, zodat iedereen goed weet wat en met wie.
- In tweetallen werken: elk met een formulier met tabel 6 (lesbrief pagina 17); Spreek af wie van de twee de tijd in de gaten houdt.

- Leerlingen observeren eerst gedrag en noteren handelingen.
- Daarna vergelijken ze elkaars aantekeningen en vullen eigen lijst aan.
- Vervolgens turven leerlingen het gedrag van het dier/de dieren per minuut gedurende tien minuten.
- Leerlingen vullen elk voor zich het schrijfkader in (eventueel huiswerk) en krijgen daarna de gelegenheid verder rond te kijken en te letten op opvallend gedrag van dieren.

Deel het opdrachtformulier uit bij aankomst. De leerlingen voeren in tweetallen de volgende opdracht uit.

a. *Kies een dier*

b. *Observeer het dier*

Maak daarbij gebruik van een tabel waarin per minuut moet worden ingevuld wat het dier doet. Wordt met dat gedrag één van de drie V's vervuld?

c. *Trek conclusies*

Hoe is het met het welzijn van het dier gesteld? Wat zou er moeten worden verbeterd?

Huiswerk

Maak een kort observatieverslag, de leerlingen mogen naar behoefte het schrijfkader gebruiken. De ingevulde tabel 6 is de bijlage.

Mogelijk lesschema: 150 minuten.

Tijd	Wat te doen
30 min	Fietsen/bussen naar asiel/boerderij/dierentuin
10 min	Nog een keer korte uitleg opdracht
10 min	Duo's verdelen over asiel/boerderij/dierentuin
20 min	Duo's zoeken dieren uit die ze gaan observeren (5 min)
	Handelingen in de eerste kolom noteren (10 min)
	Nakijken en eventueel aanvullen/verbeteren (5 min)
20 min	Opnieuw klaar maken voor observatie
	Turven per minuut (rol tijdbewaker!)
	Nakijken en eventueel aanvullen/verbeteren (5 min)
20 min	Schrijfkader invullen en inleveren (kan ook als huiswerk), uitlooptijd, gelegenheid tot verder rondkijken
30 min	Terug naar school

Les 6

Bespreken ervaringen

Waar gaat de zesde les over?

Afronden lessenserie gedrag.

- Leerlingen presenteren kort hun bevindingen.
- Korte afsluitende klassendiscussie/ gesprek.
- Loop met de leerlingen de betreffende stof uit de methode door.
- Indien nodig kunnen ze nog vragen stellen.
- Huiswerk: hoofdstuk uit methode leren.

(als (kinder)boerderij of asiel is bezocht a en b; anders alleen b)

a. Inleiding

Neem de verslagen in. Kort nagesprek over het bezoek. Wordt er goed voor de dieren gezorgd?

b. Bespreking hoofdstuk over gedrag uit het boek

Loop het boek met ze door en laat ze vertellen wat ze hebben gedaan en geleerd als onderwerpen aan de orde komen die eerder zijn behandeld. Bespreek de voorbeelden uit het boek met behulp van de begrippen die aan de orde zijn geweest.

Huiswerk

Bestudering van hoofdstuk uit het boek.

Mogelijk lesschema: 150 minuten.

Tijd	Wat te doen	Welke functie/doel
5 min	Leerlingen laten plaatsnemen, afweziggen noteren, leerlingen laten bedaren	Openen les, verwelkomen leerlingen, aandacht vestigen
15 min	Inzamelen observatieverslagen. Onderwijsleergesprek: bespreken ervaringen	Herhaling vaktermen, leerlingen ervaringen laten verwoorden in functies van gedrag en dierenwelzijn
15 min	Doornemen stof uit methode en werkboek	Verwerken van lesstof Samen de vragen doornemen
15 min	Huiswerk voorbereiden. Leerlingen vragen elkaar, stellen vragen aan de docent en/of zoeken op internet naar informatie over gedrag van leeuw of tijger in dierentuin	Verwerken van lesstof, voorbereiding toets

Les 7

Toets

Dit onderdeel maakt duidelijk voor de leerlingen wat ze kunnen en weten aan het einde van de lessenserie.

- Zorg voor voldoende proefwerkpapier voor proef- en nette versies van de leerlingen.
- Maak de leerlingen duidelijk hoe de toets beoordeeld zal worden (de beoordeling in het lesmateriaal kan gebruikt worden, maar kan ook vervangen worden door wat op school gebruikelijk is).
- Zet de leerlingen aan het werk.

De leerlingen krijgen de volgende individuele opdracht:
Schrijf een essay waarin achtereenvolgens aan de orde komen:

- *Het gedrag van een leeuw of tijger in de dierentuin.*
- *Hoe ze zijn gehuisvest.*
- *De voorwaarden waaraan bij verzorging moet worden voldaan.*
- *Conclusies over hun welzijn.*

In de lesbrief staat aangegeven hoe het essay beoordeeld kan worden. Pas dit zo nodig aan, maar zorg dat de leerlingen voor de toets weten hoe de tekst beoordeeld zal worden.

Beoordeling

Je essay zal beoordeeld worden op de volgende punten:

Inhoudelijk (70 punten)

- Je informatie klopt en is controleerbaar.
- Je trekt redelijke conclusies over het welzijn van de dieren.
- Je legt een relatie met de functies van gedrag (de drie V's).
- Je geeft het essay een titel die klopt met je conclusie.

Vorm (30 punten)

- Je schrijft netjes.
- Je schrijft in hele zinnen (je verzorgt je punten, komma's en hoofdletters).
- Je maakt (bijna) geen spelfouten.

Omvang

Ongeveer 1 pagina (minder dan een halve of meer dan twee pagina's: 10 punten aftrek).

Teksten bij les 4

Legbatterij

Snijders, C. **'Legbatterij-kippen zijn hartstikke happy'**, van: <http://www.planet.nl>

Scharreldieren

Scharreldieren, Van: <http://www.angelfire.com/>

Varkensflat

I. van Gent, **Varkensflat is een nieuw dieptepunt**, van: <http://www.bndestem.nl/opinie/article1837963.ece>

W. van Middeldorp en W. van Eck, **Industrie of boerderij?**, van: <http://www.milieudefensie.nl>

Veetransport

Achtergrondinformatie over varkenstransport, van: <http://www.stichtingdierenrecht.nl>

Extra controles op dierenwelzijn bij veetransport, van: <http://www.nu.nl/>

“Legbatterij-kippen zijn hartstikke happy”

Gepubliceerd op dinsdag 08 augustus 2006

De Hardenbergse pluimveearts Rowdy Jetze Plantema noemt de dierenactivisten van stichting Wakker Dier al jarenlang ‘terroristen’ vanwege hun strijd tegen legbatterijen. De stichting spande een kort geding aan tegen Plantema. Woensdag volgt uitspraak in de zaak. Planet sprak met hem.

Wat verwacht je van de uitspraak?

“Ik verwacht dat ik moet gaan rectificeren. Mijn ervaring met rechters in dit land is dat ze altijd de andere kant uit kijken als ze linksradicalen moeten bestraffen. Er wordt er zelden een veroordeeld, het lijkt wel of die rechters zelf lid zijn van die organisaties. Het ellendige met die actievoerders is dat ze bijna altijd op een of andere stomme vormfout vrijkomen. Het is toch van de gekke dat ik niet mag zeggen dat het terroristen zijn en zij wel dat Verdonk een moordenaress is?”

Waarom noemt je ze terroristen?

Ze gebruiken geen geweld.

“Ze gebruiken psychologische terreur om hun doel te bereiken. Ze gaan met busjes bejaarden demonstreren. Dat lijkt braaf, maar hun achterliggende gedachte is dat ze geweld gebruiken als supermarkten niet inbinden. Dat is geen gekke gedachte. Sjoerd van der Wouw van Wakker Dier was een goede vriend van Volkert van der G. En directeur Marianne Thieme was vroeger lid van de Bont voor Dieren, een groepering die geweld heeft gebruikt. Zo’n Van der Wouw loopt met een lampje door supermarkten om eieren te controleren. Supermarkteigenaren

zijn doodsbang voor hem, ze zijn allemaal overgeschakeld op scharreleieren. Geen wonder, het is een gevaarlijk mens.”

Wat is er volgens je mis met scharreleieren?

“Wat ze bij Wakker Dier niet vertellen, is dat scharreleieren veel minder gezond zijn dan die uit een legbatterij. Kippen die buiten scharrelen, lopen veel sneller allerlei ziektes op. De eieren zijn dan automatisch minder gezond. Neem alleen al het dioxinegehalte van scharreleieren. Kippen pikken in de grond, krijgen dioxine binnen, en slaan dat op in de eidooier. Mensen eten al die dioxine op en dat is heel gevaarlijk. Door die feiten te verzwijgen, is Wakker Dier aan te klagen voor dood door schuld.”

In hoeverre geeft je om dierenwelzijn?

“Ik zal nooit, zoals Wakker Dier, het welzijn van een dier boven dat van de mens stellen. Maar dat buiten beschouwing gelaten, zijn ook legbatterij-kippen hartstikke happy. Dat kan niet anders, want ongelukkige kippen leggen geen eieren. Ik heb zelf kippen gehad dus ik kan het weten. Linkse activisten maken zich ook altijd erg druk om de honger in Afrika. Eén van de meest effectieve oplossingen is de legbatterij. Je kunt met weinig voer en ruimte zeer voedzame eieren en vlees produceren. Dat heet ‘voortschrijdend inzicht’. Je kunt daar wel tegen zijn, maar er moeten wel 6 miljard mensen gevoerd worden.”

Houd je voortaan uw mond als de rechter je terugfluit?

“Geen denken aan. Luister: ik ben een calvinist en dus gezagstrouw. Ik zal me houden aan het oordeel van de rechter. Maar als ‘terroristen’ niet mag, dan zoek ik wel een mooiere omschrijving. Gewoon discussiëren met vegetariërs - of nog erger: veganisten - zie ik niet zitten. Uit ervaring weet ik dat dat geen zin heeft. Ze dulden geen tegenspraak. Ik zie het zo: als de mens gemaakt was om geen vlees te eten, dan had hij net als een koe wel drie voormagen gekregen. Graseters horen in de wei, niet op straat.”

Cyril Sniijders

van: [http://www.planet.nl/planet/show/id=62967/
contentid=739877/sc=9a757f](http://www.planet.nl/planet/show/id=62967/contentid=739877/sc=9a757f), 18-12-2007

Scharreldieren

Dieren die de mogelijkheid tot scharrelen hebben, hebben een vrijer en gezonder leven dan hun soortgenoten in de bio-industrie. Ze hebben meestal de mogelijkheid om naar buiten te gaan en in plaats van op betonnen roosters te moeten liggen hebben ze een stal met stro. Ook het voer dat ze krijgen is gezonder. Het voer bevat geen antibiotica of groeihormonen. Er is in Nederland scharrelvlees van varkens, kippen en runderen te koop.

Het scharrelvarken

In Nederland zijn er ongeveer 145 scharrelvarkens en er komen er steeds meer bij. De zeugen mogen niet worden vastgebonden en ze leven in groepen. Ze kunnen naar buiten behalve in de kraamperiode. Ze hebben buiten minimaal 30 vierkante meter per varken en de uitloop moet voor minstens tweederde onverhard zijn. Zogende varkens hebben samen met hun biggen een uitloop van 200 vierkante meter. Wel is het toegestaan dat de uitloop van de zogende dieren mag worden overkapt. De biggetjes worden pas als ze zeven weken oud zijn bij de moeder weggehaald. Het is in de scharrelin industrie verboden om hormonen, om de zeugen drachtig te krijgen, aan de zeugen toe te dienen. Ook de mestvarkens staan in groepen. Het hok is groot genoeg om in te liggen en lekker rond te wandelen. Er ligt stro op de vloer waar ze lekker in kunnen liggen en wroeten. Het knippen van de staart en hoektanden is bij scharrelvarkens verboden. Normaal mesten de varkens niet op hun ligplaats maar in de bio-industrie is dit door gebrek aan ruimte noodzakelijk. In de scharrelin industrie kunnen ze naar buiten om op de uitloop hun behoefte te doen. Het voer van scharrelvarkens moet voor minstens tien procent bestaan uit ruwvoer en er mogen geen zware metalen en antibiotica aan het eten worden toegevoegd.

Scharrelkippen en hun eieren

Er zijn nu al weer een tijdje scharrelkippen. Vanaf de leeftijd van vier weken hebben de kippen de mogelijkheid om naar buiten te gaan. Buiten staan bakken met zand waar ze een stofbad in kunnen nemen of ze kunnen lekker genieten van het zonnetje (als die er is!). Ook zijn er zitstokken waar ze op kunnen zitten en staan er balen met stro waarmee ze kunnen spelen. Het is verboden om bij de scharrelkippen hen snavels af te snijden. Het voer van de kippen moet bestaan uit minimaal 70 procent granen wat natuurlijk veel lekkerder en gezonder voor de kippen is. In de bio-industrie is de slachtleeftijd van de kippen 48 dagen terwijl in de scharrelin industrie de minimum slachtleeftijd 70 dagen is. Het leven van een scharrelkip is dus niet alleen plezieriger dan een bio-kip maar ook langer. De boeren die een scharrelbedrijf hebben maken gebruik van een kippenras die minder snel groeit waardoor de kippen minder snel bezwijken onder hun gewicht en minder snel pootgebreken krijgen. In Nederland worden er geen scharrelkippen gehouden, die worden allemaal geïmporteerd vanuit Frankrijk. De kippen vanuit Frankrijk worden gecontroleerd.

Scharreleieren

Als je de situatie van een scharrelkip vergelijkt met die van een batterijkip dan hebben de scharrelkippen het een stuk beter. In plaats van 23 kippen per vierkante meter bij de bio-industrie zitten er in een scharrelschoor maar zeven kippen per vierkante meter. De scharrelkippen die voor de eieren worden gehouden mogen niet naar buiten. Ook worden hun snavelpunten nog steeds afgebrand.

Scharrelrunderen

In Nederland bestaat er voor de mestkalveren geen dier-vriendelijk alternatief. Ook de groepskalveren hebben de toets der kritiek niet doorstaan. Groepskalveren leven in een groep van vijf kalveren in een hok van 2.5 bij 3 meter. Ze krijgen elke dag een klein beetje ruwvoer maar het is nog steeds te weinig. De groepskalveren hebben absoluut geen prettig leven en hun leven verschilt niet zo heel veel van het leven van kistkalveren. De groepskalveren krijgen uit een emmer kunstmelk te drinken. Maar hun zuigbehoefte wordt niet bevredigd. Daarom gaan de kalfjes aan elkaar sabbelen of drinken ze elkaanders urine. Om dit te voorkomen worden de dieren de eerste tien weken toch nog gescheiden gehouden. Ze doen dit door hout en schotten tussen hun in te zetten. De groepskalfjes staan op houten roostervloeren en zien nooit het daglicht. Net zoals de kistkalveren leiden de groepskalveren aan bloedarmoede. Er is bij een klein aantal scharrelslagers nu ook scharrelrundvlees te koop. Hierbij mogen de kalfjes tot aan de leeftijd van zes maanden bij hun moeder blijven. In de zomer staan moeder en kalfje in de wei en 's winters wonen de dieren in een stal waarvan een kant open is. Deze koeien hebben het wel beter dan de koeien in de bio-industrie en de groepskalveren.

Controle

Scharrelvlees wordt gecontroleerd door de ISC. ISC staat voor de Internationale Scharrelvlees Controle. De ISC is in 1986 opgericht en is geholpen door de actiegroep Lekkerdier. In het begin hield de ISC zich vooral bezig met varkensvlees, maar nu is dat niet meer zo. De ISC houdt tegenwoordig ook bij scharrelkippen, scharrelrunderen en groepskalveren een oogje in het zeil. Ze controleren zowel op de boerderij als in de slagerij. De ISC controleert of degene die te maken hebben met de bio-industrie, bijvoorbeeld de boer of de slager, de opgestelde regels naleven. Slagers die scharrelvlees verkopen hebben het ISC beeldmerk op hun deur of etalageruit.

Voor en nadelen

Dieren op stro lijken beter te groeien dan dieren op roosters, dus dat is een voordeel voor de boer. De stookkosten voor een stal waarin bodembedekking ligt zijn ook veel lager dan een kale betonnen stal. Dat een zeug het fijner vindt om los te zijn in plaats van aan een ketting te liggen, blijkt uit het feit dat ze meer biggen per jaar werpt. Nadelen voor de boer zijn dat hij de stallen moet uitmesten. Ook moet hij voor ruwvoer of granen zorgen en dat kost dan meer geld. De boer heeft meer land nodig dan voor de bio-industrie. Omdat scharreldieren meer energie gebruiken, eten ze meer. In het algemeen is een scharrelboerderij duurder dan de bio-industrie. Daarom is scharrelvlees duurder. Maar 86 % van de Nederlanders vindt dit geen probleem. Ze vinden het niet erg om voor scharrelvlees wat meer geld uit te geven.

Van: <http://www.angelfire.com/> , 18-12-2007

Varkensflat is een nieuw dieptepunt

door Ineke van Gent

Woensdag 5 september 2007 - Uit een inventarisatie van Milieudefensie blijkt dat er minstens vijftig plannen zijn voor de bouw van 'varkensflats', megastallen waarin meer dan vijfduizend varkens of meer dan 250.000 kippen worden opgehokt en opgefokt. Voorstanders zeggen dat varkens en kippen zo iets meer leefruimte zouden krijgen dan in hun huidige onderkomens.

Maar die verbetering is veel te klein. De huidige situatie is zeer dieronvriendelijk en de varkensflats schieten nog steeds sterk tekort. Dieren moeten minstens daglicht kunnen zien, kunnen rondlopen, spelen en naar buiten kunnen gaan.

De aanleiding voor de bouw van de varkensflats is de sanering van de varkenshouderij. Naar aanleiding van de varkenspest is het aantal varkenshouderijen sterk verminderd. De bedrijven die overbleven, hebben hun varkensstapel sindsdien flink vergroot en de overheid stimuleerde hen naar andere delen van Nederland te verhuizen, de 'reconstructiegebieden'.

Deze situatie is slecht voor het welzijn van dieren. De varkens of kippen worden geboren in een stal en komen uiteindelijk als goedkoop stuk vlees op uw bord terecht, zonder ooit het daglicht te hebben gezien. Het dier lijkt niet te tellen als levend wezen, maar is gewoon een product. Ook voor de agrarische sector is dit een nieuw dieptepunt: de band tussen boer en dier bestaat straks alleen nog in boekjes van vroeger.

Gelukkig komen omwonenden, maar ook boeren zelf in verzet. Niet alleen vanwege het dierenwelzijn, maar ook vanwege de overlast van extra verkeer, de angst voor het eenvoudiger verspreiden van ziekten en de aantasting van het landschap.

De gemeenten geven echter niet thuis en verwijzen de verontruste bewoners door naar de provincie. Die kijkt vervolgens weer naar de rijksoverheid, maar die antwoordde op schriftelijke vragen van GroenLinks in de Tweede Kamer dat de gemeenten verantwoordelijk zijn. Op deze manier verwijst iedereen naar een ander en dreigt ondertussen de schop in de grond te gaan voor de bouw van de zeer omstreden flats. De diverse overheden moeten hun verantwoordelijkheid nemen om deze ongewenste ontwikkeling die slecht is voor mens en dier te voorkomen.

Ook dringt zich de vraag op of de ontwikkeling van deze megabedrijven een agrarische of industriële is. Organisaties als LTO kiezen voor het belang van de grote boeren en stellen dat de varkensflats thuis horen op het platteland. Ze beargumenteren dat door te wijzen op de band die boeren van oudsher met hun land hebben. Het probleem is echter dat met deze nieuwe stap in de schaalvergroting de band met het platteland steeds verder weg dreigt te raken. Om het platteland te behouden en een echte toekomst voor de boeren te ontwikkelen, moeten we deze weg niet inslaan. Met varkensflats of kippenkolossen verwordt het buitengebied van Nederland tot een dieronvriendelijk industrieterrein.

Minister Verburg van Landbouw bewijst sommige veeboeren wellicht een dienst met het toestaan van de megabedrijven. Dit is echter letterlijk een kortetermijnoplossing die absoluut niet duurzaam is. Gezien de situatie op de wereldmarkt krijgen boeren het steeds moeilijker en zullen de baten van steeds grootschaliger veebedrijven niet opwegen tegen de kosten. De boerenstand blijft zo steken in een vicieuze cirkel waarbij schaalvergroting leidt tot grotere concurrentie en lagere opbrengsten, waardoor boerenbedrijven nog grootschaliger moeten worden. Boeren blijven zo vechten om hun hoofd boven water te houden, zonder dat er een perspectief is op een fatsoenlijk inkomen. Uiteindelijk zullen de schulden zich opstapelen en moeten velen alsnog met hun bedrijf stoppen. Minister Verburg moet een eind maken aan deze vicieuze cirkel en bijvoorbeeld het overstappen naar de biologische landbouw stimuleren en via belastingmaatregelen biologische producten goedkoper maken en die uit de bio-industrie duurder.

Boeren moeten de ruimte krijgen om te gaan doen waar ze echt goed in zijn: het bestieren van een bedrijf waarbij zorg voor dieren, liefde voor het land en passie voor het vak eindelijk weer eens centraal staan.

Ineke van Gent is Tweede Kamerlid namens GroenLinks

van: <http://www.bndestem.nl/opinie/article1837963.ece>, 18-12-2007

Industrie of boerderij?

Opiniestuk geplaatst in het Noord-Hollands Dagblad en de Gooi en Eemlander van 4 november 2006

De huidige plannen voor een varkensflat in de haven van Amsterdam illustreren de teloorgang van het boeren familiebedrijf in Nederland. Niet alleen de Nederlandse boeren en boerinnen maar ook het milieu, dierenwelzijn en arme boeren in ontwikkelingslanden zullen hier de dupe van zijn.

Door Wouter van Eck en Willem van Middendorp

Waar komen ons vlees, onze zuivel en onze eieren vandaan? Negen van de tien Nederlanders zou zeggen: 'van de boerderij'. Dit zal in de nabije toekomst niet meer zo vanzelfsprekend zijn. Liberalisering van de handel in landbouwproducten, dalende wereldmarktprijzen en concurrentie van megafarms aan de andere kant van de wereld dwingen Nederlandse boeren tot steeds verdergaande schaalvergroting. Het plan voor een varkensflat in Amsterdam (Noord-Hollands Dagblad van donderdag 26 oktober) is tekenend voor deze ontwikkeling. Driehonderdduizend varkens in een fabriekscomplex van meerdere verdiepingen. Beter voor de dieren en het milieu zeggen de voorstanders. Maar willen we dit? Kiezen we voor grootschalige industriële 'agroproductieparken' en daarmee voor het einde van het boeren familiebedrijf in Nederland? Milieuorganisaties, dierenwelzijnsorganisaties en ook veel boeren willen dit niet! Deze plannen gaan verder dan wat meer ruimte voor de varkens of wat minder milieuvuiling, het betreft een fundamentele keus voor de toekomst van de Nederlandse landbouw: industrie of boerderij?

Voorstanders beweren dat 'agroproductieparken' dé oplossing zijn om de landbouw dier- en milieuvriendelijker te maken. Varkens hebben meer ruimte, door ter plekke te slachten hoeven de varkens minder getransporteerd te worden en door de verwerking van mest tot energie wordt het milieu gespaard. Een aantal zaken wordt echter over het hoofd gezien. Ten eerste leidt het gezamenlijk. In één complex huisvesten van honderdduizenden varkens tot onbeheersbare risico's bij de uitbraak van besmettelijke ziekten, die kunnen leiden tot massale ruiming. Ten tweede zal door deze plannen de hoeveelheid varkens in Nederland weer groeien. Na de varkenspest van 1997 heeft de overheid een aantal maatregelen genomen waaronder een inkrimping van de sector met 4000-5000 bedrijven. De maatregelen moesten onder meer leiden tot minder milieuvuiling. Voor veel boerengezinnen die hun bedrijven met hoge kosten hebben aangepast is deze ontwikkeling dan ook een klap in het gezicht. Zij moeten nu weer concurreren tegen deze zogenaamde efficiënte manier van produceren in 'agroproductieparken'. Tenslotte wordt de afhankelijkheid van de Nederlandse intensieve veehouderij van geïmporteerd veevoer vergroot. In Zuid-Amerika leidt de uitbreidende sojateelt tot vernietiging van unieke natuurgebieden en het verjagen van kleine boeren van hun land.

Bovendien blijft onvermeld dat het de biologische sector wel lukt om dier- en milieuvriendelijk te produceren. Wel tegen een hogere kostprijs en dat is precies de kern van de zaak. Als we accepteren dat landbouwproducten tegen afbraakprijzen moeten worden geproduceerd lijken de 'agroproductieparken' de enige manier om dieren en milieu enigszins te ontzien en evengoed onze export-

positie te behouden. De lage opbrengstprijzen voor boeren zijn een belangrijke oorzaak van de huidige dierenwelzijns- en milieuproblemen in de intensieve veehouderij. De dalende prijzen en inkomens zijn overigens een probleem voor alle Nederlandse agrariërs. Uit onderzoek blijkt dat 44 procent van de boerengezinnen in Nederland een inkomen uit agrarische activiteiten heeft onder de armoedegrens. Bij voortzetting van het huidige beleid zullen er gemiddeld meer dan zes boerenbedrijven per dag worden opgedoekt.

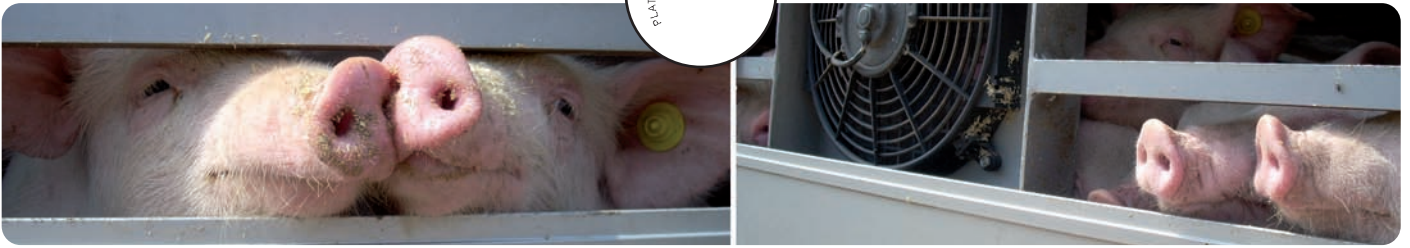
Op dit moment ondersteunt de Nederlandse regering de door de EU en WTO ingeslagen weg van de volledige liberalisering van de wereldhandel in landbouwproducten. Dit zal leiden tot industriële agroparken die eruit zullen zien als Westerse kapitalistisch kolchozen waar grootschaligheid dezelfde nadelige gevolgen zal hebben als destijds in de communistische kolchozen. Een mogelijk alternatief is een modern en flexibel systeem van Europese importheffingen op een aantal in de EU geteelde gewassen. Door dit te combineren met productiebeperking worden vraag en aanbod van Europese landbouwproducten in evenwicht gebracht. Voordelen? Geen dumping van landbouwproducten in ontwikkelingslanden, de Europese landbouwsubsidies kunnen grotendeels worden afgeschaft en eerlijke prijzen voor Europese boeren waardoor zij voor een fatsoenlijk inkomen met respect voor dieren en het milieu kunnen produceren.

Milieuedefensie en platform Aarde Boer Consument vragen de Nederlandse overheid te kiezen voor een eerlijk en evenwichtig landbouwbeleid waarin het boeren familiebedrijf, milieu, dierenwelzijn en internationale solidariteit centraal staan. Om dit verzoek kracht bij te zetten is Milieuedefensie onlangs een burgerinitiatief gestart waarmee de Tweede Kamer wordt gevraagd te kiezen voor een veehouderij zonder milieuvervuiling, dierenleed en massale import van veevoersoja. Met een burgerinitiatief kunnen 40.000 mensen de Tweede Kamer verplichten om een voorstel te bespreken en er een standpunt over in te nemen.

Willem van Middeldorp is secretaris van platform Aarde Boer Consument, een platform van kritische boerenorganisaties

Wouter van Eck is campagneleider Landbouw en Voedsel van Milieuedefensie

van: http://www.milieuedefensie.nl/landbouw/visie/opiniestukken/opinie_varkensflat_platformabc, 18-12-2007

Achtergrondinformatie over varkenstransport

Nederland is de grootste exporteur van varkens in Europa. Voornemen voor opvoeren van de export van 4,5 naar 9 miljoen varkens per jaar. Zie ook artikel in De Boerderij.

Veel voorkomende knelpunten bij het transport van varkens zijn:

- De watersystemen staan vaak niet aan.
- Er is geen voer aanwezig.
- Er zijn geen rustplaatsen geboekt.
- De vrachtwagens zijn overbeladen.
- Er is veel stress vanwege hitte; temperaturen boven de 16°C levert varkens al enorme stress op.
- Oudere zeugen verkeren vaak in slechte conditie en zouden eigenlijk alleen over korte afstanden getransporteerd moeten mogen worden.
- In de zomer moet geen stro gebruikt worden als ondergrond materiaal, dit is namelijk veel te warm voor de varkens; nat zaagsel functioneert beter, dit geeft namelijk verkoeling.

EU wetgeving en Grondwet

Enige tijd geleden werd voorgesteld om transporten van dieren langer dan acht uur te verbieden. Helaas werd deze beperking door landen als Spanje, Frankrijk, Griekenland en Ierland tegengehouden. Hoewel er een meerderheid in het Europees Parlement bestaat die de lange afstandstransporten wil beperken, kan iedere lidstaat, zolang de EU Grondwet niet is aangenomen, met een veto nieuwe wetgeving stoppen. Minister Veerman heeft zich overigens voor een beperking tot acht uur ten zeerste ingespannen, dus het besef dat het zo niet langer kan met de (lange)afstandstransporten is er zeker.

Gevechten

Varkens die op transport worden gesteld, worden geselecteerd op gewicht. Dat betekent dat biggen uit allerlei tomen bij elkaar gezet worden in een overvolle vrachtwagen. De dieren kennen elkaar niet, met als gevolg gevechten tussen de varkens die een nieuwe hiërarchie moeten bewerkstelligen. In het gefilmde transport naar Spanje was duidelijk te zien dat vrijwel alle varkens door de gevechten aan boord wonden en schrammen hadden. Zwakke varkens kunnen zich niet terugtrekken en worden afgemaakt door dominante dieren. Ieder transport, ook de korte transporten van boerderij naar slachterij, is hierdoor extreem stressvol en leidt tot dode en gewonde dieren.

Water

Bij (lange afstands)transporten hoort permanent water ter beschikking van de dieren te staan. Dat is zelden of nooit het geval omdat de chauffeurs een hekel hebben aan nattigheid op de vloer. Er is vrijwel altijd een drinkwaterinstallatie aanwezig maar die is of defect of leeg of staat niet aan of is onbereikbaar voor de dieren. Controleurs van de VWA lijken dit meestal te ontgaan. Op het beeldmateriaal van het transport naar Spanje is te zien hoe een dorstig varken tevergeefs probeert water uit een drinknippel te zuigen. Gedurende het gehele transport was er geen water; bij controles door onze inspecteurs is dit eerder regel dan uitzondering.

Temperatuur

Dieren mogen wettelijk niet vervoerd worden bij temperaturen onder nul of boven de 30 graden, met aan

(tijdelijke) afwijking van 5 graden. Veel transporteurs houden zich daar niet aan, want er is geen enkele controle op. Bij het tweede transport dat gefilmd werd, dat enkele uren na het eerste transport met de dode biggen op dezelfde boerderij in Spanje aankwam, bedroeg de temperatuur op een gegeven moment 41 graden toen de vrachtauto geparkeerd stond in de zon.

Bekend is dat volwassen varkens bij temperaturen boven de 16 graden Celsius al problemen hebben met de warmte. Dat komt omdat ze eenzijdig doorgefokt zijn op de productie van vlees; de dieren zijn daardoor extreem zwaar (hebben een omvang die vier maal dat het oorspronkelijke zwijn is), kunnen niet transpireren en zijn zodoende niet bestand tegen warmte. Vandaar hun voorliefde voor modderbaden om af te koelen. Wilde varkens ziet men dan ook zelden bij temperaturen van boven de 20 graden, die liggen dan in de schaduw te rusten. In vrachtauto's loopt de temperatuur niet zelden op tot boven de 40 graden, met als gevolg: dood door oververhitting, een afschuwelijke manier om te sterven. Biggen zijn overigens beter bestand tegen hitte, maar als ze opeengepakt in een vrachtauto zitten dan raken ze ook letterlijk oververhit.

Serrano- en Parmaham

Varkens worden naar landen als Spanje en Italië vervoerd om daar verder vetgemest te worden en verwerkt te worden tot Serrano- of Parmaham. Of volwassen dieren worden naar die landen vervoerd enkel en alleen om geslacht te worden. De reden om de dieren te exporteren is eenvoudig; de prijzen voor biggen en slachtvarkens liggen daar hoger. Nederland en andere landen zouden heel goed in eigen land deze ham kunnen maken; dat zou een hoop gesleep met dieren voorkomen. Varkens in Nood pleit er dan ook voor om de methode te koppelen aan de naam Serrano of Parma en niet de plaats.

Belading van de vrachtwagens

Bij zeer veel transporten is sprake van overbelading. 20% extra varkens betekent 20% minder transportkosten, dus als dat een paar uitvallers oplevert of dierenkwellings, dan wordt dat voor lief genomen. Door de concurrentie van malafide transporteurs wordt het voor bonafide vervoerders steeds moeilijker om het hoofd boven water te houden. Malafide transporteurs kunnen hun gang gaan door een gebrek aan controle en door de onwil van de Nederlandse overheid om straffen uit te delen.

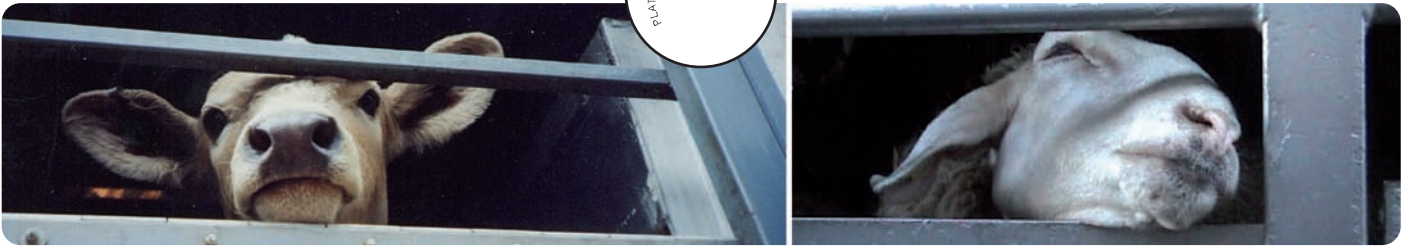
Wettelijk is verplicht dat varkens voldoende lig- en sta-ruimte hebben, maar op de film is te zien dat (ook) deze transporteur zich hier niet aan heeft gehouden. In beginsel controleert de VWA bij het inladen, maar de VWA en controle lijkt niet goed samen te gaan: zie ook het grote aantal missers dat de VWA begaat (Veemarkten Utrecht en Leeuwarden, het TV programma Zembla over de MRSA bacterie, zwangere koeien naar Griekenland enzovoort).

Divers

Hoewel Nederland internationaal bekend staat als één van de grootste boosdoeners, gaat het ook elders mis. In april dit jaar hield de Letse douane een transport uit Denemarken met extreem verwaarloosde en mishandelde varkens tegen. In de vrachtwagens zaten 1.150 dieren die uit wanhoop elkaar aan het opvreten waren. De Deense overheid heeft vervolgens strenge maatregelen genomen en de export van levende dieren verboden, maar die maatregelen bleken niet EU-bestendig te zijn; de transporten uit Denemarken zijn dan ook hervat.

van: <http://www.stichtingdierenrecht.nl/index.php?id=229>, 20-12-2007

foto's: Copyright Varkens in Nood/Dier & Recht

Extra controles op dierenwelzijn bij veetransport

Uitgegeven: 3 oktober 2007 13:37

Laatst gewijzigd: 3 oktober 2007 14:23

DEN HAAG - Na verscheidene incidenten bij veetransporten gaan de Algemene Inspectiedienst (AID) en de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) extra controleren op dierenwelzijn bij veevoer.

De AID maakte donderdag bekend dat de controles zich vooral richten op het vervoer van varkens, slachtrunderen en -paarden. Soortgelijke inspecties vinden al plaats bij verzamelplaatsen en slachthuizen van schapen en geiten.

Inspecties

Bij de gezamenlijke inspecties zijn een dierenarts (VWA) en opsporingsambtenaar aanwezig. Zij kijken of de dieren onderweg, bij markten, exportverzamelplaatsen en slachthuizen wel goed worden behandeld.

De inspecties komen bovenop de controles aan de klep van veewagens die vertrekken bij de exportverzamelplaatsen.

Bloed

Minister Gerda Verburg (Landbouw) kondigde in september strengere controles aan op veetransporten nadat in Duitsland een Nederlandse vervoerder van de weg was gehaald omdat er bloed uit zijn wagen lekte. Het bloed bleek afkomstig van varkens met bijtenden. Een meerderheid in de Tweede Kamer haalde echter een streep door de door Verburg voorgestelde inspectie aan de klep van veewagens. Transporteurs hebben nu

tot het einde van het jaar gelegenheid orde op zaken te stellen. Wie dan nog in de fout gaat, krijgt alsnog controle bij de veewagen.

Gps-signaal

Verburg gaat verder met de vervoerders praten om te zien of alle trucks waarmee dieren over lange afstanden worden vervoerd per 1 januari een gps-signaal kunnen hebben. Dierenbeschermers denken dat het plaatsbepalingssysteem 80 procent van de misstanden kan voorkomen. Door de techniek zijn alle transporten te volgen en is te zien of de klep tussentijds opengaat en temperatuur in de veewagen goed is.

Stichting Varkens in Nood vindt dat ook eens gekeken moet worden naar de positie van de dierenartsen van de VWA die toestemming geven voor een transport. "De dierenarts zit nu klem en moet meer steun krijgen. Er zijn te weinig dierenartsen, ze werken onder grote tijdsdruk en hebben weinig gezag omdat de sector de controle bekostigt."

van: http://www.nu.nl/news/1259133/10/rss/Extra_controles_op_dierenwelzijn_bij_veetransport.html/, 20-12-2007

foto's: Stichting Compassion in World Farming Nederland

Tabel 3

	Gekozen dier:		
	Wat doet het dier zelf?	Wat wordt voor het dier gedaan?	Wie doet dat?
Verdediging			
Voeding			
Voortplanting			

Tabel 4

	Volwassenen	Kinderen (jonger dan 10 jaar)
Verdediging		
Voeding		
Voortplanting		

Tabel 5

Gedrag	Aangeboren	Aangeleerd
Eten en drinken		
Hard lopen		
Spreken		
.....		

Schrijfkader

Observatieverslag _____

Wij hebben het gedrag van een _____ geobserveerd.

Eerst zagen we dat _____

Daarna zagen we dat _____

We zagen dat het dier vaak _____

en soms _____

We denken dat dit komt, omdat _____

Of, zoals een bioloog het zou zeggen, dit komt omdat _____

We denken dat het welzijn van het dier kan worden verbeterd door _____

